

<http://www.diablesdesplugues.org>
ball@diablesdesplugues.org

Situació

Geogràfica

Esplugues de Llobregat (Baix Llobregat) és el pet de Barcelona. En plena àrea metropolitana és famosa per sortir a les notícies del trànsit els matins dels dies laborables. Limita amb Collserola pel nord, pel sud amb Cornellà i l'Hospitalet, per l'oest amb Sant Joan Despí i Sant Just Desvern i per l'est amb Barcelona.

Històrica

Poble d'origen agrícola, es va convertir en una vila-jardí a principis del segle XIX per les classes aburguesades de Barcelona, que venien a passar els estius i els caps de setmana a la nostra vila. Motivada per la falta de mà d'obra de la Catalunya industrialitzada, Esplugues va començar a acollir exponencialment nous veïns passant de 3.631 habitants al 1940, a 15.394 l'any 1963, fins als 47.000 d'avui en dia, adquirint un marcat caràcter obrer.

Econòmico-social

Tots aquests fluxos migratoris, juntament amb el que patim avui en dia, de substitució de població (en els darrers 10 anys prop de 20.000 persones nascudes a Esplugues han marxat, però alhora han vingut aproximadament 20.000 nascudes a altres indrets de Catalunya) han marcat inevitablement el caràcter local. La identitat i el sentiment local estan ferits de mort, ja que si fa 40 anys Esplugues es convertia en una ciutat dormitori per als milers d'immigrants que venien a buscar feina del sector industrial, actualment ha esdevingut una ciutat dormitori de luxe per als treballadors del sector dels serveis de la gran ciutat veïna, que busquen a Esplugues un vida de pau i tranquil·litat.

Cultural

Al final de la dictadura franquista, Esplugues va gaudir d'una explosió d'interès per la cultura popular i tradicional. Als anys 80 es van estrenar balls de gegants, de bastons, de capgrossos, els dimonis i amb el temps s'han incorporat els castellers i finalment el ball de diables. Però degut a la emigració de població local que havia crescut amb aquesta recuperació cultural, la immigració de nouvinguts desinteressats per tot allò que no sigui descans i silenci juntament amb una evident sensació d'indiferència de les institucions per aquesta tendència social, la situació no sembla gens optimista.

"Sí, el futur està fotut. Però recordem-nos que de no ser per la obstinada lluita dels resistents vers els residents; avui no seríem on som, avui no seríem qui som.

I per nosaltres tampoc serà, i ningú mai ens podrà dir que ens han vençut i menys encara que ens hem rendit. Perquè la nostra empenta hagués estat capaç d'això i de més, i perquè la nostra lluita és difícil, més en aquest moment i en aquest indret.

I davant de tanta adversitat, l'únic camí és la solidaritat i l'únic obstacle la traïció"

D'on venim

El foc i la festa

El foc, que actualment és un element molt important dins la nostra festa, antigament no era un element més dels rituals i celebracions, sinó que n'era un dels eixos que han desencadenat en moltes festes que celebrem.

En les nostres latituds mediterrànies, a diferència d'altres on les estacions les marquen les pluges, el sol era considerat com a símbol de vida, el qui marcava els ritmes del camp, del clima i de la natura. Al mateix temps, el foc era considerat la representació de l'astre solar a la terra, sent símbol de renovació i purificació, adorat per la seva escalfor i llum, necessitat com a element de vida.

Aquest sentiment cap al foc el convertí en l'eix central de molts ritus pagans on es veneraven les virtuts d'aquest i del seu homònim el sol. Avui en dia encara queden vestigis d'aquelles celebracions solsticials: Al solstici d'estiu (el dia amb més llum solar i que dona pas a sis mesos d'escurçament d'hores de sol) amb les **fogueres de sant Joan** renovadores d'allò vell; les **falles d'Isil** que baixen el foc solar de la muntanya i el porten al poble; la crema de l'**Haro a Les**, etc... Al solstici d'hivern (nit més llarga) amb el foc del **tió de Nadal**, que antigament no era més que un tronc que es cremava a la llar de foc donant escalfor, símbol de manteniment de llum i de calor; **les fàies de Bagà o sant Julià de Cerdanyola**.

Aquest sentiment cap al foc, els rituals i calendari de la religió cristiana es van encarregar de reinterpretar i modificar-ne el seu sentit. En molts casos com el dels solsticis van passar a ser celebracions de dates molt importants (Nadal o sant Joan Baptista), d'altres utilitzaven el foc com a purificador de la fe (**crema del carnestoltes** o crema del dimoni en els **foguerons de sant Antoni**).

Actualment ni el fet pagà és viu ni la fe marca la festa, però l'un en l'origen i l'altre com a transformador, han fet que el foc actualment sigui encara un element molt viu en la festa i en la cultura del nostre país, sempre mantenint una màgia de dualitats, de temor - atracció, cristià - pagà, dispersor - unificador, destrucció - creació.

Destacats

Fogueres de sant Joan: És una festa que celebra la nit més curta del any que va del 23 al 24 de juny. Als Països Catalans aquestes fogueres s'encenen a partir de la flama del Canigó.

Falles d'Isil: Tradició que es remunta a l'època precristiana i que dona la benvinguda a l'estiu. Cada participant encén la seva falla feta de teia de pi en un punt de la muntanya i inicia el descens cap al poble on la festa acaba amb l'encesa d'una foguera.

Crema d'Haro de Les: D'origen pagà, evoca la simbologia d'una festa precristiana, el tronc de fusta fecunda la mare terra i demana purificació i la fertilitat dels camps i de les persones. La vigília de sant Joan es crema l'Haro que és un tronc d'avet que es planta al mig de la plaça, mentre està encès es desenvolupen balls aranesos.

El tió: És una soca o un tronc que la nit de Nadal caga regals. Originàriament el tió es tirava a la llar de foc i el que regalava era escalfor.

Les Fies Faies de Bagà o de St. Julià de Cerdanyola: És una festa on es cremen torxes d'una herba anomenada *Cephalaria leucanta* i se celebra al vespre de la vigília de Nadal.

Foguerons de St. Antoni: Tradició que es remunta a l'edat mitjana, es creia que era una intoxicació que provenia d'un paràsit dels cereals i que la produïa el dimoni. A Mallorca St. Antoni es relaciona amb els frares i la malaltia i a altres poblacions es relaciona amb el dimoni.

Història dels diables

orígens perduts en el temps

És difícil definir el procés evolutiu i els desencadenants que ens porten als diables d'avui en dia: des dels orígens dels rituals pagans del foc, passant per la cristianització d'aquests i les influències del teatre medieval. Diferents estudis i teories proposen que l'església va prendre símbols populars i els reinterpretà, dotant-los de significats religiosos. Altres amplien aquesta evolució i hi introdueixen com a fet molt important la influència del teatre medieval (molt estès per tota Europa) com a pont transformador entre els ritus pagans i l'església.

orígens documentats

El que és segur, és que les primeres representacions que tenen a veure amb els diables les trobem a les celebracions de **Corpus Christi** i a les **solemnitats cíviques** del s. XV. En aquestes festes apareixen diables amb foc acompanyant el bestiar festiu (a Vilafranca o Vilanova i la Geltrú) o formant part de l'**entremès de l'infern**.

A partir de mitjans del segle XV, els gremis i confraries agafen les regnes del molts entremesos. L'entremès de sant Miquel i els diables no és una excepció.

En encarregar-se d'aquests entremesos, van decidir fer-los participar en les diferents processons cíviques i religioses. El fet que el cap de la maça dels diables tingui, des que es coneix, forma de bóta donaria suport a la idea que s'hagi associat moltes vegades el ball de diables amb el gremi de boters.

En el segle XVI ja hi ha referències de la utilització de la paraula en els entremesos, i els diables continuen acompanyant la processó de Corpus i la festa per celebrar el dia del patró o la patrona, que s'acabarà convertint, en la majoria dels casos, en la Festa Major. L'antic entremès on es representa la lluita del cel contra l'infern ja és un element tradicional del seguici i s'hi combina la representació suposadament dialogada amb el llançament d'elements pirotècnics.

Però no és fins a tombants del s. XVIII que no trobem ja documentat el Ball de Diables tal i com ha arribat als nostres dies, amb les mateixes funcions, l'ús de la pirotècnia i d'indumentària (diferenciant-se a partir d'ara d'altres manifestacions com els diables de la **Patum de Berga**).

Encara que en un inici el ball de diables parteix amb una estructura similar, per diferents raons que cal seguir estudiant, ja des del primer terç del s. XIX fins avui trobem dues formes històriques del ball de diables: el **model penedesenc** i el **model priorat**.

darrers temps

Fins la dècada dels 60 només quatre colles (Arboç, Borges del Camp, Sant Quintí de Mediona i Vilanova i la Geltrú) mantenien amb regularitat els seus balls de diables. Durant els anys 70 diferents pobles van recuperar el seu ball històric (Vendrell, Vilafranca del Penedès, Sitges i Sant Pere de Ribes). A partir d'aquest moment van començar a aparèixer noves colles, sobretot dins de l'àmbit geogràfic històric, però també fora d'aquest.

Una altra causa, és la creació d'un nou espai durant les festes de la Mercè de Barcelona l'any 80. Aquell any es va inventar el **correfoc**. Aquest nou acte festiu es va estendre per tot el territori i fins i tot moltes colles de l'àmbit històric a part dels seguicis i actes tradicionals van passar a realitzar també correfocs.

El tercer fet important es dona l'any 81 amb la representació per part de **Comediants** de l'espectacle "Dimonis" que recorrerà tot el territori i part de fora. Aquest espectacle, lluny de ser una evolució del ball de diables, es basa en la devoció de la cultura mediterrània pel foc, barrejant aspectes de la tradició (fogueres, bestiar, carretilles, dimonis,...) amb la modernitat del teatre al carrer, reivindicant i transmetent la festa del foc com un alè de llibertat al carrer.

Moltes colles noves prenen gran influència d'aquest espectacle i converteixen el joc pirotècnic i l'espectacularitat en l'eix de la colla. Aquests tres fets, juntament amb el substrat indiscutible del ball de diables, causen que l'evolució vagi de quatre colles a principis dels anys 60, a vint-i-quatre colles al 1982, quaranta cinc l'any 1985, cent vint al 1990 fins a les quasi tres-centes colles a dia d'avui.

Actualment hem de diferenciar diferents grups de foc: els Balls de Diables (ja sigui **Balls de Diables**

Centenaris amb parlaments o els nous **Balls de Diables** amb parlaments) i les **colles de foc** (ja siguin diables, dimonis o altres grups de foc).

Destacats

Corpus Christi: És la festa del cos de Crist. És un espectacle dissenyat per l'església, en plena crisi d'ella mateixa durant l'edat mitjana, que aglutina el component precristià, joglaresc, fast cortesà i teatre religiós, i que pretén assolir una ocupació formal dels carrers.

Solemnitats cíviques: Esdeveniment on els balls de la població actuaven per l'arribada d'autoritats o personatges importants de l'època. Un d'aquests esdeveniments que va deixar constància és el casament de la princesa Peronella amb el comte Ramon Berenguer IV a l'any 1150.

Entremès de l'infern: Representació de petit format que es representava originàriament entre plat i plat dels àpats reials. Posteriorment van passar a ser representats al carrer i incorporats a les processons de Corpus de la baixa edat mitjana. L'entremès de l'infern era la representació de la lluita entre el bé i el mal, entre els àngels i els diables.

Plens de la patum: És un dels personatges de la festa de la Patum que aporta l'element del foc. Porta una màscara anomenada *carota* i es protegeix el cap amb *vidalba* (herba especial). L'element pirotècnic que utilitzen es l'anomenat *fuet*.

Model Penedesenc: A partir de l'existència dels balls parlats aquestes colles s'organitzen amb uns personatges i un número concret de diables. Els vestits són de roba de sac i les decoracions pintades. Porten l'acompanyament de tabals.

Model priorat: Es caracteritzen perquè a partir del segle XIX perden el ball parlat, per tant deixen de tenir personatges. Són un número indeterminat de diables i cada diable porta el seu sarró amb la seva pirotècnia. Els vestits són de roba de sac i es decoren amb altres pedaços de roba cosits damunt del mateix.

Correfoc: Terme aparegut al 1977 a Barcelona a mans dels diables del Clot. És un cercavila nocturn de foc on interactuen els diables i el públic.

Comediants: Companyia de teatre nascuda el 1971 en l'entorn de l'escola de teatre independent de Barcelona. És coneguda en el món dels diables pel seu espectacle "Dimonis".

Ball de diables centenari: Són els balls de diables que tenen documentada la seva existència en una antiguitat de cent anys o més. Existeix la Coordinaria de Balls de Diables Centenaris amb Parlaments de Catalunya (fundada l'any 1994) que és formada actualment per 9 colles.

Nous balls de diables: Són els balls de diables que s'han creat recentment i que s'han inspirat amb els balls de diables centenaris (amb o sense parlaments).

Colles de Foc: En aquest grup s'englobarien totes les colles de dimonis i diables que no segueixen un model tradicional.

Història del foc a Esplugues

La presència del foc a Esplugues està marcada des del principi per la falta de tradició històrica de diables.

La primera colla vinculada al món del foc apareix l'any 1981. Anomenada **Aligots**, sorgeix a partir de la iniciativa de membres de l'Agrupament Escolta Sant Jordi amb la voluntat de recuperar el carrer i obrir un nou espai de festa al poble. Reben la influència des del principi per l'espectacle Dimonis de Comediants i el correfoc de la Mercè l'any 1981, i agafen com a referent el grup d'espectacles **La Fura dels Baus**. Aquest grup s'autodefineix com a grup de dimonis, fent espectacles - correfoc com la seva principal activitat i desvinculant-se del fet tradicional dels Balls de Diables.

Quatre anys després apareix **Unicornis** fruit d'una escissió d'Aligots. En poc temps esdevé protagonista de l'activitat local del foc a Esplugues. Però manté unes característiques semblants, definint-se també com a dimonis i fent espectacles - correfoc. Aquestes dues colles organitzen els primers correfocs al poble establint la tradició de dimonis i de correfocs. Aquestes dues colles juntament amb membres de **la Terra** (un grup d'animació i pirotècnia) realitza la **1a Trobada de Diables del Baix Llobregat** l'any 1986.

L'any 1989, membres de geganters i antics membres d'Aligots creen **la Fal·lera**, el drac d'Esplugues; un nou àmbit de foc. Degut a la dissolució d'Aligots i la professionalització d'Unicornis (que deixen de participar en les festivitats locals d'Esplugues), la Fal·lera s'estableix com a únic pilar i organitzador dels correfocs a la vila. Durant anys, la Fal·lera convida a colles de dimonis d'altres pobles per a fer el correfoc d'Esplugues.

L'any 1997 es crea la colla **Boc de Biterna**. Aquesta colla sorgeix altre cop a partir de gent procedent de l'Agrupament Escolta Sant Jordi, amb la inquietud de recuperació de la festa i havent viscut de petits de les experiències d'Aligots, Unicornis i de la Fal·lera.

Més tard, i en convivència amb Boc de Biterna, es creen dues colles infantils: **Boiets Esquitxafocs** i **Toc de Foc**.

En definitiva, des de l'any 1981 i sense tenir tradició de foc, a Esplugues s'ha establert la presència d'aquest en els àmbits de dimonis amb espectacles - correfoc, bestiari i colles infantils. Amb aquest context, l'any 2003 es va crear el Ball de Diables d'Esplugues de Llobregat.

Destacats

Aligots: Grup d'espectacles-correfoc aparegut a Esplugues l'any 1981.

La Fura dels Baus: Grup de teatre creat a Barcelona l'any 1979, que es defineix com un grup de teatre urbà que se surt fora d'allò tradicional.

Unicornis: Grup d'espectacle-correfoc nascut a Esplugues l'any 1985. Actualment és un grup de teatre de carrer professionalitzat.

la Terra: Grup d'animació i pirotècnia nascut l'any 1980.

1a Trobada del diables del Baix Llobregat: Esplugues va acollir la 1a trobada comarcal de diables l'any 1986. L'any 2006 es va realitzar a Sant Vicenç dels Horts, la 13a edició, organitzada per la Federació de Diables del Baix Llobregat.

la Fal·lera: És el drac d'Esplugues actualment a càrrec de la Colla de Geganters. És una figura de grans dimensions arrossegada mitjançant rodes.

Boc de Biterna: Grup d'espectacles-correfoc nascut l'any 1997 a Esplugues seguint la filosofia de les altres colles que hi ha hagut al poble.

Boiets Esquitxafocs: Colla de diables infantil nascuda l'any 2001.

Toc de Foc: Colla de diables infantil que surt al cap d'uns anys després que la de Boiets Esquitxafocs. Neix al barri de Can Vidalet d'Esplugues dins l'entitat Esplai Pubilla Casas.

Comediants: Companyia de teatre nascuda el 1971 en l'entorn de l'escola de teatre independent de Barcelona. És coneguda en el món dels diables pel seu espectacle "Dimonis".

La nostra història

l'abans

De manera sintetitzada el Ball de Diables d'Esplugues de Llobregat neix per dos motius:

La inquietud d'un grup de veïns de la nostra vila per crear una colla de diables de caire tradicional, seguint el model penedesenc i prenent com a referent els anomenats **Ball de Diables Centenaris amb parlaments**.

L'altre motiu és la necessitat d'aquest grup de veïns de participar de la vida cultural i festiva de manera constructiva i directa sense que això impliqués un gran esforç per preparar un espectacle.

Derivada d'aquesta motivació, ràpidament es consoliden tres objectius que en defineixen la nostra activitat: En primer lloc, esdevenir una colla plural, intentant ajuntar persones de diferents àmbits per evitar caure en la colla "d'un grup d'amics". També es planteja l'objectiu de potenciar la nostra cultura especialment la del foc, en la vessant tradicional (molt desconeguda en la nostra contrada) alhora de viure intensament aquesta tradició absorbint tot l'aspecte popular i defugint de l'exhibició desvirtuada i folklòrica. I per últim intentar esdevenir un nexe de cohesió entre la molt deteriorada relació entre els diferents colles de cultura popular de la nostra vila i promocionar la coordinació de seguicis i cercaviles (màxims exponents, segons el nostre punt de vista de els darrers dos objectius).

breu cronologia

Al juny de 2003, es fa la presentació pública de la creació de la colla. Des del mateix dia fins a la primera Festa Major (setembre de 2003) s'inicien els treballs per fer els vestits, els ceptrots i per definir alguns conceptes.

Al 2004, durant l'ofrena de Santa Magdalena, el Ball de Diables recita per primer cop en aquesta diada, els versots (que fins ara havia fet i continua fent la colla infantil de Boiets Esquitxafocs durant la Festa Major de Sant Mateu)

L'any 2007, durant al celebració de Santa Magdalena es representa el Ball Parlat juntament amb el personatge d'arcàngel sant Miquel.

D'ençà fins ara la nostra colla ha tingut com a principal objectiu l'actuació a la nostra vila, participant intensament en les tres diades més significades d'Esplugues: **Sant Joan, Santa Magdalena i Sant Mateu**.

Destacats

Ball de diables centenaris amb Parlaments: Agrupació de diables centenaris i que tenen parlaments o balls parlats nascuda l'any 1994. La formen els següents balls de diables: St. Quintí de Mediona, Vilanova i la Geltrú, Sitges Colla Vell, Vilafranca, l'Arboç, el Vendrell, Torredembarra, Tarragona i la Riera de Gaià.

Model Penedesenc: A partir de l'existència dels balls parlats aquestes colles s'organitzen amb uns personatges i un número concret de diables. Els vestits són de roba de sac i les decoracions pintades. Porten l'acompanyament de tabals.

Sant Joan: Diada on el Ball de diables d'Esplugues participa fent una cercavila amb diferents colles de la vila. S'acaba fent una encesa conjunta al voltant de la foguera. Data: 23 de juny a les 21h.

Santa Magdalena: Festa Major petita on se celebra l'homenatge al ginjoler (arbre del que s'extreu la fusta per fer instruments tradicionals), un seguici per fer la ofrena al la patrona i tornada de seguici. El ball de diables hi participa obrint el seguici amb foc i fa el seu ball parlat després de les ofrenes a la plaça de l'església. Data: 22 de juliol a la tarda.

Sant Mateu: Festa Major d'Esplugues. El Ball de diables hi participa en el seguici de pregó, en el cercavila del dissabte a la tarda, el correfoc de la festa major i el seguici d'anada a plaça de la diada castellera el diumenge al matí. Data el cap de setmana més proper a St. Mateu (21 de Setembre).

Què som?

Diablers o dimonis

En la majoria dels llocs on històricament ha tingut presència un Ball de Diablers, la manera com la gent els coneix popularment és amb el mot "diablers", tanmateix en aquests llocs també s'utilitza el mot "dimoni" per a referir-se'n a mode de sinònim. De la mateixa manera passa als llocs on durant els 80 van arrelar amb molta força altres formes inspirades lleugerament en la tradició però clarament influenciades pel teatre popular. Aquí també trobem que els termes diablers i dimonis són usats indistintament per a referir-se als participants d'aquestes colles.

A Esplugues, on avui en dia conviuen colles provinents de tots dos àmbits, se'ns fa necessari diferenciar els uns dels altres, ja que encara que comparteixen l'origen, es diferencien clarament en la forma. És per això que la vessant tradicional la definim com a Ball de Diablers i la vessant més orientada a espectacles-correfoc l'anomenem Dimonis. Aquesta divisió se'ns fa evident si mirem els referents de cada un dels àmbits, per una banda els Balls de Diablers Centenaris i per l'altra l'espectacle "Dimonis" del grup de teatre Comediants.

En els darrers 20 anys, la forma d'entendre les manifestacions populars de foc a Esplugues únicament era des de la vessant de Dimonis, fins al punt que els qui ho impulsaven ridiculitzaven als "diablers tradicionals" anomenant-los "banyetes" o que "cremaven com a romans".

L'adopció d'un altre tipus de manifestació de foc a Esplugues, sense cap mena d'ànims d'eclipsar a cap de les existents, ha provocat que aquest conflueixi a la nostra vila i es tanqui un cicle complet pel que fa al foc festiu de la nostra terra: Els Dimonis amb els seus espectacles-correfocs (Boc de Biterna), el bestiari (la Fal·lera), les Colles Infantils de Diablers (Boiets Esquitxafocs i Toc de Foc) i el Ball de Diablers.

La manca de referents de balls de diablers locals o comarcals, ha fet que el Ball de Diablers d'Esplugues els hagi buscat a fora. I potser degut a la necessitat de desmarcar-se dels dimonis ha buscat els seus referents en els balls més tradicionals: els Balls de Diablers Centenaris amb Parlaments. El Ball de Diablers d'Esplugues ha agafat de cada una de les colles algun element que ha trobat fàcilment adaptable a la realitat d'Esplugues i és per aquest motiu que alguns aspectes de la colla recorden a trets característics d'altres.

Un dels darrers aspectes que s'ha adoptat és el Ball Parlat i el personatge de sant Miquel. Fins aleshores es creia que la presència d'un àngel amb la simbologia que representa era un paper obsolet i massa religiós, que es preveia de difícil comprensió per a la realitat local. Per aquest motiu l'entitat inicialment es va dir Colla de Diablers (i no Ball) per remarcar la diferència.

Malgrat aquesta decisió, l'interès per fer i recitar els versots ha existit des de sempre, i la necessitat d'explicar què són els versots al veïnat d'Esplugues va provocar l'edició d'un text (a mode de Ball Parlat) que servia de presentació d'aquests. Aquest fet junt amb la reflexió que es va fer entorn a la simbologia religiosa del personatge sant Miquel (es va entendre que la figura del diable té el mateix contingut religiós que el de l'àngel) va portar a la redacció d'un Ball Parlat, la creació del personatge sant Miquel i el canvi de la denominació de l'entitat com a Ball de Diablers.

Personatges

Diables: Són els soldats de Llucifer i els encarregats d'omplir els carrers i places de foc. Tots els diables d'una mateixa colla porten el mateix vestit, de vegades amb petites modificacions segons el rang que representen. Els diables porten una maça o forca per tirar carretilles. Acostumen a desplaçar-se en cercaviles formats en dues fileres, representant les tropes infernals.

Llucifer: Cabdill de tots els diables. És el personatge principal del ball de diables. La seva indumentària és considerablement diferent de la dels altres diables. Generalment porta capa i barret, que pot ser una tiara, una mitra o un barret de copa alta, i un gran ceptrot. El vestuari i el fet que gairebé sempre ocupa un lloc de rellevància entre els altres diables fan que se'l pugui distingir amb claredat.

Acostuma a llançar més quantitat de pirotècnia que la resta de personatges, perquè el ceptrot és més gros. Generalment, amb l'encesa del seu ceptrot es dona per acabada una actuació o una part d'una actuació, com si fos una traca final. Al llarg de les cercaviles pot anar acompanyat de Sant Miquel i/o d'un àngel.

Diablessa: Té el paper de companya del Llucifer, però sempre és representada per un home, aspecte heretat de la teatralitat medieval. També porta un vestit i uns estris clarament diferenciats de la resta dels diables. Acostuma a portar faldilles i barret d'ala ampla o corona. L'estri que utilitza per tirar foc, el ceptrot, també acostuma a diferir dels altres diables per la seva mida, però mai arriba a les dimensions del ceptrot del Llucifer, tot i que en algunes colles és de dimensions considerables i li permet tirar gran quantitat de pirotècnia.

Generalment també ocupa un lloc destacat en les formacions de cercavila. Pot actuar també en llocs destacats i enceses de lluïment, tal i com ho fa el Llucifer. acostuma a ser el personatge que encapçala les tropes infernals en el ball parlat. Agafa les regnes de la lluita contra les forces celestials i es caracteritza per una agressivitat manifesta a l'hora d'enfrontar-se a Sant Miquel. En la majoria dels balls parlats fa un parlament final a manera de càstig i acaba cremant l'esquena dels diables per haver perdut la batalla contra el cel.

Arcàngel sant Miquel: (o àngel) Normalment és representat per un infant. És el personatge que simbolitza el poder diví en la lluita del cel contra l'infern. De fet, ja des del segle XV, a sant Miquel se li atribueix el rol de personatge guerrer que encapçala els exèrcits celestials en la lluita contra el mal.

Pot aparèixer amb la forma de qualsevol de les dues figures o de totes dues alhora. Pot ser present o no en les cercaviles amb posició discreta, però on té un paper més rellevant és en la representació del ball parlat. Allí és on descarrega totes les forces del poder diví contra els diables, i aconsegueix que se'n tornin a l'infern i perdin la batalla per conquerir la humanitat.

Tabaler: Són els responsables de la part musical del ball. Acostumen a ser entre quatre i sis, encara que de vegades poden actuar fins a deu potenciant així aquest apartat. Tots els tabals toquen el mateix toc (encara que hi altres colles que en fan combinacions per aconseguir l'efecte desitjat).

Algunes colles tan sols tenen un toc de tabals, però n'hi ha que, a més de disposar del seu toc tradicional, en fan servir d'altres que van combinant segons la seva voluntat. Hi ha colles que disposen de tocs de tabals per a diferents moments de la seva actuació.

Botafoc: És el diable encarregat d'encendre la pirotècnia que porten els altres diables. És un diable més que ha canviat la maça per un botafoc.

Acostuma a ser el cap de colla o un diable molt experimentat, ja que és el responsable de triar el tipus i la intensitat del foc en cada moment de la cercavila i de decidir el lloc a on es faran les enceses conjuntes i amb quina pirotècnia. En la majoria de les colles ocupa un lloc capdavanter, sempre al davant de la resta de diables.

Repartidors: Amb aquesta paraula definim de manera genèrica els diables que transporten la pirotècnia i tot allò necessari per a la cercavila i que ho van subministrant a la resta a mesura que ho requereixen.

Unes opten per portar-les en bosses de lona, que carreguen a l'espatlla i també, a conseqüència de la gran quantitat de pirotècnia que s'usa normalment, opten per un carretó de fusta amb rodes, que és empès pels diables que formen part de la intendència.

Destacats

Diable: Personatge que representa les forces del mal, generalment a les ordres del Lluçifer. Pot tenir una categoria definida, com ara Alferes, Borró, Capità, Llicenciat, que es pot fer evident amb el seu vestuari, el seu estri, la seva ubicació a la formació de cercavila o les seves intervencions al ball parlat. En el ball parlat d'algunes poblacions, representa un pecat capital, i pot ser anomenat amb un nom específic.

Lluçifer: És el cabdill dels diables. El seu vestit i el seu estri, el ceptrot, destaquen dels de la resta de personatges. ocupa sempre un lloc destacat tant a les cercaviles com al ball parlat.

Maça: Estri que fan servir els diables i alguna Diablessa per tirar les seves carretilles. El seu nom es deu al fet que recorda els estris de fusta que es feien servir per picar. Està formada per un mànec, un cap i un clau. El cap acostuma a tenir forma de bóta, segurament per la relació dels diables amb els gremis de boters. El clau, de llargada diferent segons la colla, serveix per fixar les carretilles, a les quals serveix d'eix de gir, o els sortidors.

Carretilla: Tub de cartró que porta una combinació de pólvora a dintre, amb una metxa en un extrem i un tro a l'altre. Aquest element porta una anella a la part central que permet col·locar-la a la maça del diable i que fa que en encendre's provoqui un moviment giratori i escampi les espurnes fent un paraigües de foc. Quan les espurnes baixen d'intensitat esclata el tro que porta al final.

Capa i Barret: Elements definitoris tradicionalment del personatge del Lluçifer. El barret pot ser una tiara (emulant la vestimenta del papa vaticà) o un barret de copa símbol de poder burgès.

Ceptrot: Estri que porta el Lluçifer, i en algunes colles també la Diablessa, que simbolitza l'autoritat. Porta unes varetes de ferro per posar-hi carretilles o sortidors. Pot portar símbols dibuixats que identifiquen les colles, o bèsties diabòliques en forma de petites escultures.

Arcàngel sant Miquel: Herència de la apropiació cristiana dels ritus pagans. Es tracta d'un dels tres arcàngels, que la religió cristiana va enfrontar-se amb en Lluçifer (l'àngel caigut). Enemic de Lluçifer i defensor de les virtuts de l'home.

Diablessa: És la companya de Lluçifer. Porta un ceptrot o un altre estri que destaca del de la resta de diables. Generalment ocupa un lloc destacat a les cercaviles. Al ball parlat és la que carrega amb el pes de la batalla dialèctica amb l'Arcàngel. El seu vestuari és ple de tòpics femenins. Sempre és representada per un home.

Faldilles i Barret: Elements definitoris tradicionalment del personatge de la diablessa. El barret acostuma a ser una pamela o un barret d'ala ampla, malgrat que algunes colles duen una corona. En algunes colles les faldilles duen mirinyac per ampliar la seva volada.

Ball Parlat: Representació teatral que fan els balls de diables de format simple i sense escenografia on es representa la lluita del cel, representat per l'arcàngel sant Miquel o en el seu defecte un àngel, contra l'infern, representat pels diables encapçalats pel Lluçifer. Amb un objectiu inicial clarament moralitzador, la batalla sempre és guanyada per les forces celestials.

Cercavila: Recorregut pels carrers del poble. Si és una cercavila de Festa Major, generalment es fa amb tot el seguici de balls populars. En algunes poblacions fan servir el terme cercavila de foc quan només hi participen colles i bèsties de foc.

Tabaler: És el personatge que dona el ritme musical en forma de percussió en el transcurs de cercaviles, seguicis i anades a plaça.

Tabal: Instrument de percussió que consisteix en una caixa de fusta o de metall cilíndrica, les bases de la qual són dues pells tibants, que utilitzen les colles de balls de diables per fer la part musical del ball.

Toc de tabals: És com s'anomena a la partitura que els tabalers executen en qualsevol moment del ball. Cada colla acostuma a tenir com a mínim un, però acostuma a utilitzar diversos tocs segons el moment de l'actuació (cercavila, anada a plaça, lluïments, ball parlat,...).

Botafoc: Element pirotècnic cilíndric amb pólvora a l'interior i recobert de paper, que un cop encès, es fa servir per encendre les carretilles als diables.

Lluiment: Es fan en cruïlles o llocs amplis on els diables s'agrupen en un cercle i el Llucifer i la Diablessa ballen enmig, fent una gran quantitat de foc i formes segons la pirotècnia que s'utilitzi.

Repartidors: Són diables que subministren la pirotècnia als diables en cercaviles i seguicis, en alguns casos n'hi ha que s'encarreguen només de carregar els ceptrots del Llucifer i la Diablessa.

Carro: És on es porta tota la pirotècnia, la farmaciola i els extintors. Acostuma a estar fet de fusta, formant un o varis compartiments.

Vestits i estris

Diable: Porta un vestit de cotó gruixut de dues peces i de color d'arpillera. La jaqueta, amb caputxa, té un rivet de tela vermella al llarg de totes les vores: caputxa, tapeta i punys.

De la caputxa neix una sanefa consistent en unes línies ondulades de color verd perfilades en negre que a voltes s'acaben en una fletxa. La sanefa dibuixa la vertical de la jaqueta per la seva esquena fins al cul, on es desdobra pels laterals i puja per cada una de les parts del davant i acaba, al coll de la jaqueta. Tant al davant com al darrera la sanefa despunta en alguna de les formes destacant de la línia vertical i acabant en forma de fletxa. A més les línies fan dibuixos diferents en cada un dels vestits.

La jaqueta té els baixos acabats en quatre puntes distribuïdes entre el davant i el darrera. La caputxa porta dues banyes de lona vermelles. Els pantalons porten unes flames vermelles cosides als baixos. Als dos laterals exteriors dels camals continua la mateixa sanefa de la jaqueta.

Porta espadenyes de set vetes negres i mitjons de cotó vermells. Porta maça.

Maça: És l'estri amb el qual els diables cremen la seva pirotècnia. La maça està feta de fusta de boix, té un mànec d'un metre d'alçada on a la part superior hi té un taco de fusta. Aquest taco està tornejat, donant-li una forma de bóta de vi i li surt una varilla d'uns vint centímetres on hi caben unes quatre carretilles.

Val a dir a títol d'informació que hi ha moltes colles que utilitzen el taco amb forma de bóta perquè es creu que a finals del segle XIX hi havia una forta vinculació entre el gremi dels boters i els diables.

Llucifer: Porta el mateix vestit que el diable però amb una capa a sobre. La jaqueta té els mateixos rivets vermells que la del diable, i està pintada amb la mateixa sanefa verda, tant davant com darrera.

Els pantalons són exactament iguals als de la resta de diables amb el mateix rivet vermell, les flames cosides als baixos i la sanefa que recorre l'exterior dels camals.

El que li dóna un toc de distinció és la capa de lona vermella que porta a sobre del vestit. La capa, de volada ampla, està lligada al coll amb una llaçada negra i li arriba per sota els genolls. Està tota rivetejada amb una tira de roba negra i porta pintada, seguint el model de la cassaca dels diables, la sanefa verda amb les ombres negres.

Porta un barret de copa negra lligat al coll amb una veta negra. Porta el mateix mocador, les mateixes espadenyes i els mateixos mitjons que el diable. Porta ceptrot.

Ceptrot del Llucifer: Amb un mànec cilíndric de metall pintat de negre que travessa el cap per tal de fixar les dues peces. El cap del ceptrot té una forma caixa metàl·lica amb pedres a l'interior per poder fer soroll, té forma de rombe. Està pintat uniformement de color negre. Per sobre el cap surt una estructura formada per quatre varetes divergents. Té una alçada total de 220 centímetres i un pes d'uns 8 quilos. S'hi poden arribar a carregar fins a trenta-dues carretilles.

Diabless: Porta la mateixa jaqueta que el diable, però sense caputxa ni sanefes. A sobre hi porta una armilla de lona vermella. L'armilla està rivetejada amb una tira negra i al davant i al darrera té dibuixada la mateixa sanefa verda ombrejada amb negre.

Porta una faldilla feta de tres peces sobreposades. Cada una de les peces està rivetejada amb una tira vermella i té dibuixada una sanefa.

Porta un barret d'ala ampla de palla folrat per dins i per fora amb la mateixa tela del vestit. Té un rivet vermell a l'extrem de l'ala i tant per dalt com per baix hi té dibuixada la sanefa verda ombrejada amb negre. Té una veta vermella al voltant de la part inferior del casquet. El porta lligat al coll amb una veta negra.

Porta el mateix mocador, les mateixes espadenyes i els mateixos mitjons que el diable. Porta ceptrot.

Ceptrot de la Diablessa: És una rèplica del ceptrot del Llucifer però de mides més petites. El cap del

ceptrot també és una caixa metàl·lica amb pedres a l'interior per poder fer soroll en forma de rombe. Està pintat uniformement de color negre. Per sobre del cap surt una estructura formada per tres varetes en forma de trident. Té una alçada total de 20 centímetres i un pes d'uns 6 quilos. S'hi poden arribar a carregar fins a vint-i-quatre carretilles.

Arcàngel sant Miquel: Porta una túnica blau cel que li arriba per sota dels genolls amb un rivet daurat al coll, al baixos i als punys. A la cintura hi porta lligat un cordó daurat. Porta les mateixes espadenyes que els diables. Porta espasa i escut.

Espasa: És de fusta. La fulla és ondulada i està pintada de color platejat. L'empunyadura és de color marró.

Escut: És de fusta blanc de forma més o menys ogival pintat completament de blanc. Porta pintat a la part superior i inferior una sanefa semblant a la que porta als vestits els diables, de color verd sense ombrejar.

Tabaler: Porta el mateix vestit que el diable. Porta tabal.

Tabal: El cos i els cercols són de fusta. Els tensors són de corda i les membranes de pell. No tenen cap dibuix ni estan pintats amb cap color a banda del color propi de la fusta.

Repartidor: Porta el mateix vestit que el diable. Porta bossa.

Bossa: És una bossa amb tapa feta de la mateixa roba que els vestits de color vermell, color d'arpillera o negre. Porta nansa del mateix color de la bossa. Té capacitat per un centenar de carretilles.

Organització espacial

Anada a plaça

Quan el Ball de Diables d'Esplugues de Llobregat es desplaça en cercaviles sense presència de foc, adopta la formació "anada a plaça". El Llucifer i la Diablessa encapçalen la formació. Darrera d'ells es col·loquen els tabalers. A continuació es situen els diables repartits en dues fileres. Tanquen la formació els repartidors i el carro.

Aquesta formació s'utilitza quan el Ball de Diables es dirigeix al punt on començarà la seva actuació, encara que també és utilitzat com a formació en cercaviles on no hi ha presència de foc.

Seguici

La formació de seguici es distingeix de l'anterior, únicament, per l'ús de pirotècnia, i per tant del ball que fan, mentre cremen les carretilles, els diables. Els tabalers passen a situar-se entre els diables i els repartidors. Un cop els diables han encès la seva carretilla, aquests s'avancen de la formació i evolucionen ballant pel mig del carrer, uns darrera dels altres.

Aquesta és la formació bàsica per evolucionar pel carrer. En moments destacats del recorregut, s'interromp la progressió i es realitza o bé una encesa conjunta o bé una encesa de Llucifer i Diablessa.

Lluïment

Ja sigui en cercaviles o en correfocs, el Ball de Diables realitza en certs punts de recorregut algunes enceses conjuntes, que s'anomenen lluïments.

Els tabals comencen a tocar el "toc de lluïment" mentre els diables es col·loquen en cercle amb les maces juntes i alçades. El Llucifer i la Diablessa se situen fora i al costat del cercle esperant a ser encesos. El toc de tabals comença a accelerar el seu ritme i quan està a punt de finalitzar, el botafoc encén primer als diables i a continuació a Llucifer i Diablessa.

Un cop els dos personatges estan encesos els diables obren una mica el cercle per permetre l'entrada de Llucifer i Diablessa que acaben ballant al mig del lluïment.

Toc de tabals

El toc de tabals és un aspecte clau a l'hora de veure els balls de diables com una dansa que avança pels carrers. És el toc de tabals el que dona un aire especial a cada colla i acompanya de manera harmònica el punt de dansa per permetre que els diables ballin còmodament al seu ritme. En moments concrets de les cercaviles, hi ha tabalers que accentuen o acceleren el toc de tabals i així aconsegueixen donar un aire més contundent, més solemne de vegades, a l'acció que s'està portant a terme.

Els tabalers del Ball de Diables d'Esplugues de Llobregat són un número variable. Des de quatre o sis tabalers fins a un màxim de deu.

La colla toca durant el transcurs de cercaviles i seguicis de foc el toc de seguici. En moments de màxima intensitat de foc o quan surten a ballar Llucifer i Diablessa junts, els tabalers donen aire al toc i n'augmenten la intensitat.

Ja sigui en seguicis o cercaviles, quan la colla fa una aturada per a realitzar una encesa conjunta, els tabalers canvien el toc pel de lluïment. Un toc que té el seu inici immediatament quan s'atura el seguici i va accelerant a mesura que s'apropa el moment de l'encesa. En aquest moment s'enllaça altre cop amb el toc de seguici.

Al Ball parlat s'utilitza un altre toc curt i diferent per enllaçar cadascun dels versots que representen els diables. També es toca en iniciar i acabar el Ball Parlat.

Punt de dansa

El diable, al llarg de les cercaviles de foc, i un cop se li ha encès la carretilla, fa unes evolucions amb un punt de dansa característic de la seva colla que la diferencia de les altres. Tot i que hi ha coincidències entre balls de diables, cada una dona a la dansa un aire concret que fa que es pugui identificar la colla a la qual pertany un diable per la seva manera de ballar. Els punts utilitzats en cada una de les colles es poden identificar dins dels punts més usuals en dansa catalana i són. Pas lliure, Galop i Espolsada.

El Ball de Diables d'Esplugues utilitza com a punt de dansa bàsic l'anomenat salt de Vilanova. Aquest salt, rep el nom de salt de Vilanova, ja que és la colla de Vilanova la que fa el punt amb més precisió i la que aconsegueix ballar-lo d'una manera més acurada i ha estat referent i model per altres colles que l'han manllevat.

Es tracta d'un punt de dansa d'espolsada. Musicalment el punt dura dues negres. A la primera es fa un salt sobre la cama de suport, amb la cama lliure es fa una flexió de genoll i el peu es porta enrere. A la segona negra es fa molla sobre la cama de suport i es llença el peu lliure cap endavant fent una extensió del genoll. Es va alternant entre una cama i l'altra. Es fa en un compàs binari.

Aquest punt de dansa és executat per tots els personatges tant en cercaviles com en enceses conjuntes, exceptuant la Diablessa. Aquest personatge balla el punt de galop i únicament en les enceses conjuntes on resta estàtica sol fer el punt d'espolsada. El punt de galop es fa en un compàs binari, i consisteix en fer amb un peu una corxera amb punt i una semicorxera mentre el genoll de l'altra cama s'eleva. Es va alternant una cama i l'altra. El trobem anomenat també salt, punt de contrapàs o pas de bolangera.

Ball parlat

És una representació en vers de format simple, sense escenografia, que es fa en un espai amb bona visibilitat, escenari o plaça, i en la qual participen els diferents personatges de la colla: Llucifer, Diablessa, diables, tabalers, àngels i puntualment algun personatge més. La representació simbolitza la lluita de les forces del cel contra les tropes de l'infern. Davant la intenció dels diables, encapçalats per Llucifer i Diablessa, de conquerir la humanitat i sembrar el mal, apareix l'arcàngel sant Miquel o en el seu defecte l'Àngel, com a enviat de Déu, per aturar-los. S'estableix aquí una batalla dialèctica que acaba amb la derrota dels diables i la invocació per part de l'Àngel del patró de la vila. Avui, el ball parlat, integrat dins del ball de diables, conserva força les característiques que tenia fa dos-cents anys.

Aquests versos satírics o versots, que és com els anomenen algunes colles, generalment molt aguts però a la vegada portadors d'una crítica molt punyent, no acostumen a crear conflicte en les poblacions on el ball de diables està molt arrelat, i el públic els aplaudeix molt i en gaudeix amb aires de complicitat. Els temes acostumen a tractar sobre la vida social i política del poble i del país, i val a dir que l'autocensura que

s'apliquen els diables és mínima, per no dir inexistent.

En un inici, el Ball de Diables d'Esplugues de Llobregat representava el seu ball parlat únicament amb els versos satírics que representaven els diables. Només a l'inici es feia una petita representació dialèctica entre el Llucifer i la Diablessa a mode de presentació dels personatges i del significat dels versots. En pocs anys es va veure la necessitat de redactar un ball parlat propi inspirat amb els textos dels balls centenaris i és per això que al 2007 es va incloure la representació de la lluita del cel contra l'infern. Alhora que s'inclouïa un nou personatge (l'arcàngel sant Miquel) es modificava el ball parlat per incloure aquesta nova significació.

Aquesta nova versió utilitza el model d'integrar els versos canviats anualment amb el text dialectal de la lluita entre el bé i el mal. Al igual que altres colles, la part fixa serveix per donar la trama argumental i es troba a l'inici (a mode de presentació) i al seu desenllaç (a mode de cloenda de l'actuació)

Els versots, per norma general són redactats pels mateixos diables que el dia de la representació els recitaran. I són desats en estricte secret, fins al punt que únicament coneixen la temàtica i el contingut d'aquests els propis diables autors. Per tal d'establir un ordre a l'hora de recitar els versots, cada any, un dels diables és l'encarregat de recollir-los tots i anunciar-ne l'ordre.

Malgrat que inicialment es va acordar terminar tots els versots amb un frase comuna "visca el foc, visca el vi, visca la mare que ens va parir" hi ha diables que utilitzen la forma més tradicional manllevada d'altres colles de "Diable sóc d'aquest ball, diable sóc i seré..."

Actualment els versots es reciten durant la Festa Major de Santa Magdalena (22 de juliol) a la sortida de la ofrena que tots els entremesos d'Esplugues dediquen a la copatrona en sortir de l'església. Malgrat que es la celebració oficial de la Festa Major és el 22 de setembre (Sant Mateu) en aquesta diada no es recita cap vers.

Text del Ball parlat

Borró

Benvolguda gent d'Esplugues
Apropeu-vos i escolteu
Que als diables ara ens toca
Fer sentir la nostra veu

Avui farem judici
De les males voluntats
Que conviuen amb nosaltres
I a tots ens tenen enganyats

I és que nosaltres som diables
El bo i millor de tot l'infern
hem vingut a fer denúncia
d'Esplugues i la seva gent

Jo proposo com a jutge
Aquí el poble present
I que ells dictin sentència
Amb els seus aplaudiments

El que feu i el que desfeu
Sempre serà observat
Comentat per les veïnes
I pels diables criticat

La llengua d'un diable
Sempre té coses a dir
Cap afer és menyspreable
Menys encara si és podrit

Sant Miquel

Soc l'arcàngel Sant Miquel
I el que escolto m'esborrona
Que feu bèsties de mal pèl

Tan a prop de la patrona.

El mossèn reclama la plaça
Diu que és territori sagrat
Tremoleu diables poca traça
Que jo soc el seu braç armat.

El meu exèrcit celestial
Esmola espases flamejants
Per a enviar a l'infern ancestral
Aquesta colla de pagans

Llucifer

No m'espantes Sant Miquel
On et penses que tu vas
Que els teus àngels es quedin al cel
Si no volen fer un mal pas.

El meu nom és Llucifer
Rei dels diables i del mal
Arribat des de l'infern
Per imposar els set pecats capitals

Amb el meu barret de copa
I el meu ceptre ancestral
Jo us demano mals diables
Que aneu a pregonar el mal

I res bons feligresos
No furgueu les entranyes del foc
Que nosaltres amb aquests versots
Us farem veure que no aneu enlloc

Doncs he vingut a conquerir
aquesta terra d'infidels
les meves armes el pecats
el meu enemic Sant Miquel

Sant Miquel

Perquè has sortit del teu forat
El teu alè ens empudega
Insolent, brut, caragirat
Llucifer, a tu et va la brega

Aliats poderosos he trobat
Els veïns d'Esplugues bona gent
El mossèn i la patrona em fan costat
Fins i tot... l'ajuntament

Llucifer torna a l'infern
Abans de començar, la lluita has perdut
Amb pany i forrellat tanca la porta ben ferm
I deixa'ns viure en la virtut

Diablessa

Sant Miquel que t'has pensat
Fas pudor a porc botifler
Jo la teva espasa me la rifo
Et prometo que avui et venceré

Força i valor Llucifer!
Que jo sóc aquí i t' ajudaré
En la teva fosca empresa
De fer d'Esplugues un infern

Que jo soc la Diablessa
Lloctinent dels teus soldats
Companya teva en lluita i festa
I en el llit... per satisfer els teus pecats

Llucifer

Guerra, guerra i més guerra
El bé i el mal comencen la partida
Però creieu-me no es mentida
Vosaltres decidiu que guanya l'investida

Diables esteu apunt!!!
Tabalers feu un toc!!!
Desfermem les portes del destí
I que comencin els versots

[...VERSOTS...]

Sant Miquel

Bona lluita Llucifer
Però un cop més us he guanyat
Aquí us emplaço l'any que bé
A veure si heu espavilat

Sortir al carrer sempre és millor
Que estar a casa a la poltrona
Visca la festa major!
I visca la patrona!